

Юлія БРОДЕЦЬКА

доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID: 0000-0001-9186-0767

Email: yuliaybrod@gmail.com

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Анотація. Фокус дослідження статті зосереджено на генезисі топоніму «Україна», як символічного коду, метафізичного простору формування унікальної культурно-філософської традиції. Проаналізовано сакральність топоніму, розкрито взаємозв'язок імені (назви), території, етносу, що на ній зароджується. З'ясовано, що «встановлення» походження назви «Україна», особливо в останні декілька століть, тривало переважно не через прагнення встановити «історичну правду», а з метою політичного підтексту. Це породжувало безліч версій для «штучної історії», наслідки якої ми зараз відчуваємо.

Філософсько-лінгвістична розвідка розкриває топонім «Україна» не просто як географічний (фізичний) вимір, тобто територію, а є ідентичним семантиці давньоєврейського слова «арец» (івр. ארץ) – «місце мешкання, життя народу, країна», тобто «Батьківщина». Іншими словами, мова йде про соціокультурно організований простір, в якому народ мешкає згідно законів, правил, традиції. Це простір-хора – середовище сповнене людською життєдіяльністю, яка і надають йому характеру живого місця. Це життєдайний порядок буття, що у фізичному вимірі набуває форми певного географічного топосу – краю, країни (у сенсі Батьківщини народу).

З огляду на це, очевидним є факт, що історичне призначення України, її магістральна роль в світовому етногенезі (без перебільшення), що семантично відображено в самій назві, має генетичне втілення. Джерелом останнього є прадавнє коріння та унікальна культурна традиція – трипільській етнос. Народ, що заселяє території нашої країни, і заклав культурно-філософські, соціально-економічні та політичні засади сучасної України, і став рушійною силою майбутніх світових перетворень, фундаментом індоєвропейського етногенезу.

Ключові слова: сакральний простір, культурне середовище, хора, топос, етногенезис.

Yulia BRODETSKA

Doctor of Sciences in Philosophy,
Professor, Department of Philosophy
Oles Honchar Dnipro National University

ONTOLOGICAL PRINCIPLES OF THE UKRAINIAN CULTURAL AND PHILOSOPHICAL TRADITION

Abstract. The focus of the article is on the genesis of the toponym "Ukraine". The latter is a symbolic code, a metaphysical space for the formation of a unique cultural and philosophical tradition. The sacredness of the toponym is analyzed, the relationship between the name, the territory and the ethnicity that is emerging on it is revealed. It is found that the "establishment" of the name "Ukraine" origin, especially in the last few centuries, was not carried out due to the desire to establish the "historical truth". The reason for this was the political subtext. This gave rise to many versions of "artificial history", the consequences of which we are now experiencing.

Philosophical and linguistic exploration reveals the toponym "Ukraine" not simply as a geographical (physical) dimension – a territory. This name is essentially identical to the semantics of the ancient Hebrew word "arets" (Hebrew: ארץ) – "place of residence, life of the people" – "Homeland". In other words, we are talking about an organized, orderly space where people live according to laws, rules, and traditions. That is, we are talking about a space-chora – an environment filled with people who give it the character of a living place, a place that carries life. This is a life-giving order of being, which in the physical dimension takes the form of a certain geographical topos – a land, a country (in the sense of the people Homeland).

In view of this, it is obvious that the historical destiny of Ukraine, its main role in world ethnogenesis (without exaggeration), is genetically embodied in the ancient roots of a unique people – the Trypillians. The ethnos that inhabited the territories of our country and laid the cultural, philosophical, socio-economic and political foundations of

modern Ukraine became the driving force of future world transformations, the foundation of Indo-European ethnogenesis.

Keywords: sacred space, cultural environment, chora, topos, ethnogenesis.

Постановка проблеми. З огляду на події, в яких перебуває сучасна українська культура, говорити про актуальність та необхідність її дослідження здається зайвим. Занадто очевидним є те, що закладене в українську традицію зерно має вирішальне значення для історії, і не тільки української. Інакше, не було би тисячолітніх спроб її знищення, паплюження, спотворення. Тож усвідомлення своєї самобутності, цінності потребує не просто визнання, але розуміння, знання культурних, філософських складових цього унікального феномена – українська традиція, ментальність, душа. Розкриття онтологічних засад останніх, унікальності, самобутності української філософії, культури, традиції, світогляду є вхідною в аналітику даної проблематики, мета якої, простежити символічність та сакральність топоніму «Україна», показати взаємозв'язок імені (назви), території, етносу, що на ній зароджується й безпосередньо впливає на індоевропейський етногенез.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження топологічної проблематики в рамках сучасної гуманітаристики є досить актуальною темою, підґрунтям якої є так званий «просторовий поворот», що відбувається в сучасній світоглядній та науковій парадигмах. «Топоаналіз» Г. Башляра, «топофолія» І-Фу Туаня, концепція просторовості В. Беньяміна, просторова інтеграція буття М. Хайдеггера і т.д. Проте власне пошуки ідеального місця, середовища благоденства, розпочалися задовго до введення в науковий обіг поняття «топофолія» (топофолія). Так, починаючи з міфологічного епосу, сакральні місця стають простором, що шанується, охороняється в силу їхнього священного характеру. Ерец, Елісій, Вирій, Вальгалла, Рай, Едем, гора Сінай, Земля Обітованна та інші – ці сакральні топоси постають як місця зв'язку, свідчення й причетності буденного матеріального світу до вищої реальності. Значення таких місць обумовлювалося їхньою роллю в просторовому структуруванні світі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В історичних пам'ятках XVI-XVIII ст. Україну часто згадують як «край, що струменіє молоком та медом» (див. напр., у Стрийковського, Михалона Литвина, Теофана Прокоповича). І не дивно, адже топонім «Україна» містить у собі глибокий трансцендентний сенс, розкриває унікальний історичний статус України. І це не промовисті слова, а глибинне символічне значення, що закладене в саму назву нашої землі. Так, наприклад, переклад санскритського *Ukrāiṇa* («Україна») буквально звучить як «Божа країна», і означає «пристановище Всевишнього, благословенна земля, сади раю». Це значення позначає сакральний простір, в якому за аналогією райського саду, людина має можливість духовного вдосконалення, перетворення, процві-

тання. Іншими словами, місія цієї землі – бути осередком духовного потенціалу особистості (за аналогією Едему).

Філософсько-лінгвістична розвідка, що розкриває значення топоніму «Україна» (Україна або Вкраїна (давньорус. Оукранпа, Вькранпа; лат. *Vkraīna*) у давніх текстах, переважно ґрунтується на наступному значенні – «наше князівство, рідний край, країна, земля, страна». Топонім згадується у сенсі «місця, що знаходиться всередині, у центрі чогось», фактично «у серці». Таке значення поняття «Україна» за своєю суттю є ідентичним семантиці давньоєврейського слова «арец» (івр. ארץ) – «місце мешкання, життя народу»¹. Тобто мова йде не просто про фізичну, географічну територію, а про топос Батьківщини – «наділ проживання, життєдіяльності, коліски певного етносу», що об'єднується цією територією². Так, наприклад, у Київському літописі за Іпатіївським списком від 1187 року «Україна» фігурує саме у цьому значенні.

Докази саме такої семантичної лінії наводить С. Шелухин, порівнюючи волинський переклад Євангелія від 1561р. з оригінальним текстом грецькою, латинською та чеською мовами. За результатами його дослідження, відповідниками поняття «Україна», що багаторазово вживалися в давніх текстах, були: грецьке *χώρα* [країна, земля], латинське *regio* [країна, регіон] та церковно-славянське «страна» [8; 17].

З огляду на це слід зазначити, що давньогрецьке поняття *χώρα* є саме тією лінгвістичною моделлю, що виступає історичним та семіотичним відповідником до давньоєврейського слова «арец» – «окультурений людською діяльністю простір, обитель існування народу», тобто буквально – Батьківщина. У давньогрецькій традиції *χώρα* («хора») мала величезну палітру відтінків. Як і «арец», найчастіше поняття застосовується як «країна, край, область, місцевість, де проживає народ»³. Тобто є

¹ У «The Bible Student's Guide» В. Вилсон описує арец як землю, країну та народ, посилаючись на Книгу Буття (10:20): «Це сини Хама в своїх племенах, і в своїх народах, і в своїх землях (поселеннях), і в своїх країнах» [18].

² На означення простору в праслов'янській мові вживався спеціальний суфікс *-ina* (*dol + ina = dolina* «долина», *niz + ina = nizina* «низина»). За цим самим зразком ще в праслов'янський період утворилося і слово *країна* (*kraj + ina*) у значенні «територія, яка належить племені, народу».

³ Похідними від «хора» є: *χωρεύω* – «готувати місце, розуміти, приймати, містити (в собі)»; *περιχωρέω* – «змінюватися по черзі, обходити, переходити» та

«місцем взаємообміну, взаємопроникнення, співпраці» [10]. Саме від даної семантичної форми розгортається етимолого-лінгвістична традиція індоєвропейських мов.

Тож онтологічний статус хори – це не географічне місце! а середовище життя людини, простір, що локалізується у топосі сільськогосподарської околиці, довкілля, людського поселення. Хора займається сільським господарством та забезпечує мешканців поліса продовольством, створює та підтримує умови для його життя⁴ [1, с. 16].

Хора – це життєвий простір, її сповнюють люди, які і надають їй характеру живого місця, середовища життя. Це життєдайний порядок буття, що у фізичному вимірі набуває форми певного географічного топоса – краю, країни (у сенсі Батьківщини), чияю якісною ознакою є її взаємодія з людиною – родом, етносом, народом, народження певної культурної традиції [2].

Загалом, така топологічна «симетрія» не є дивною. Навколо назви «Україна» тисячоліття йде «з'ясування» її походження, і нажаль, зовсім не через прагнення встановити «історичну правду», а більше з метою політичного підтексту. Про це, зокрема, у своєму дослідженні «Україна – це не окраїна»

περιχώρησις

– «звільняти місце для іншого навколо себе», «оточувати себе», «змінюватися», «взаємообмінюватися» [10; 13, р.263-268].

⁴ У давньогрецькій традиції найбільш ілюстративно χώρα розкривається в Платонівському «Тімеї», де розкривається питання створення Всесвіту. Багаторівнева структура останнього – це єдність: Єдиного (сфера парадигм, «ейдосів» – Батько), Блага (сфера образів – Син) та хори (простір, уподібнений Платоном «матері, восприємниці, годувальниці, обителі для усього, що народжується, що пізнається за допомогою «особливого Логосу») [6, с.114-129]. За Платоном, χώρα – це парадигма космосу, що окреслює духовний рух Всесвіту. Тому вона недосяжна для людських відчуттів, уяви чи розуму [3, с.33-42; 12; 14]. Це місце між світом ейдосів та матеріальним світом, місце втілення ідеї, поєднання двох світів, у середині якого народжується «становлення». Тут відбувається трансформація умоглядного у матеріальне [9, р.177-195]. Завдання хори – підготувати землю до появи поліса, тобто закласти простір, в якому може проявитися ідея.

Платон зазначає на відмінності понять «топос» та «хора»: «топос» – це фізичний простір, а «хора» – розумоосяжний, той, що відноситься до надчуттєвого світу. Як зазначає О.Осадча, космологія Платона зводить поняття «хора» до розуміння деякої реальності, що стає можливою для відчуття через дифузю, перетин буття та становлення. Саме у зв'язку із синергією чуттєвого та надчуттєвого світів. Тобто простір-хора це те, що поєднує ідею із живим об'єктом в одне ціле [15; 16]. Якщо топос відповідає на питання: «Де це є?», то хора – на складніше питання: «Чому взагалі це є?» [11, р. 16]. Тому онтологічний статус хори виводить її за межі лише фізичної території.

зазначає Г. Півторак: «Походження назви Україна здавна привертало увагу вчених, але однозначного пояснення їй досі немає. Одні дослідники пов'язували її зі словами «край», «найвіддаленіша від центру частина території, околиця» (у(= біля) краю, тобто «погранична територія»), інші – з іменниками «край, країна» у значенні «рідний край, своя країна, рідна земля; земля, населена своїм народом». І, на решті, ще один погляд, за яким назва Україна нібито походить від дієслова украяти (відрізати), тобто первісне значення цієї назви – «частина землі, цілого, яка згодом сама стає цілим (окремою країною)». Дослідник зазначає, що найвірогіднішою й найпереконливішою слід вважати версію, яка пов'язує назву «Україна» зі словами «край, країна», хоч зв'язок цей не прямий, а значно складніший» [7]

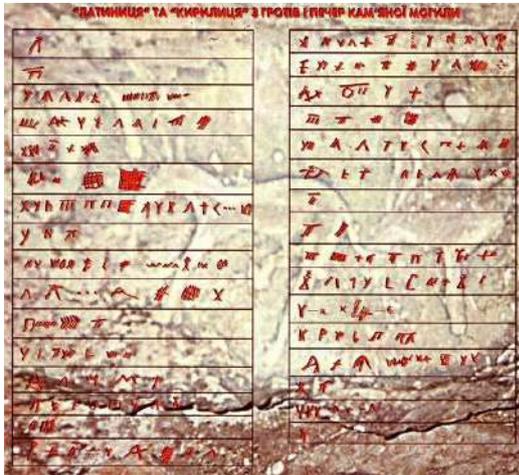
У цьому ж онтологічному значенні поняття «Україна» фігурує в літописі Галицько-Волинському від 1213 р.: «Данилу же возвратившуся к домови, и Ъха с братом ѿ прия Берестий, и Угровеск і Верещин, Столпе, Комов и всю Украину». Тут же зустрічаємо й назву народу, що проживає у цій країні – «україняни», «україняни», «українники» (пізніше «українці»), у значенні «земляки, співвітчизники». І тут також виникає багато питань.

Так, наприклад, однією з найцікавіших версій походження слова «українці», що тривалий час заперечувалося формальною історичною наукою, є лінгвістична концепція, згідно якої структура слова «українці», «україняни», «україняни», «українники» походить від кореня «укр» – «сильний духовним розумом»⁵. Відповідно, «укри» – назва могутнього давнього народу (частина якого оселилася на Балтійському Помор'ї), що створив потужний осередок розвитку слов'янства, започаткував процес духовно-культурного розвитку місцевих народів. На підтвердження цього приводяться історичні повідомлення німецьких хроністів про факт існування Балтійської Поморської землі Укрмарка та слов'янського племені укрів, що відоме в IX – XII ст. н.е.

І хоча топонім «Україна» та назва «українці» лишаються найбільш дискусійною темою для дослідників, очевидним є факт, що історичне призначення України, її магістральна роль в трансформації світу, що реалізується буквально на наших очах, генетично втілені в прадавньому корінні народу та цих унікальних землях.

⁵ У місті Таргелов, Німеччина, відкрито музей слов'ян-укрів, де у вигляді артефактів представлено винятковість та першородність цього народу, як носіїв прадавнього духовного світогляду, який поширювався упродовж тисячоліть на великих просторах Євразії. У різні епохи і в різних місцях планети (Персії, Вавилонії, Шумерії, Єгипті, Римській імперії, країнах древніх слов'ян) зустрічаємо різні імена цього народу, як-от: мудреці, Сини Божі, отці, старійшини, волхви, духовні учителі, завданням якого була світоглядна та просвітницька роль.

Історична спадщина України древня і загадкова, а її генеза відображена в джерелах могутньої культури Трипілья. Прадавній народ – трипільці, що заселяв території нашої країни, і заклав культурно-філософські (я вже не кажу про соціально-економічні, політичні) засади сучасної України, став рушійною силою майбутніх світових перетворень, фундаментом індоєвропейського етногенезу.

Мал.1. Піктограми Кам'яної могили

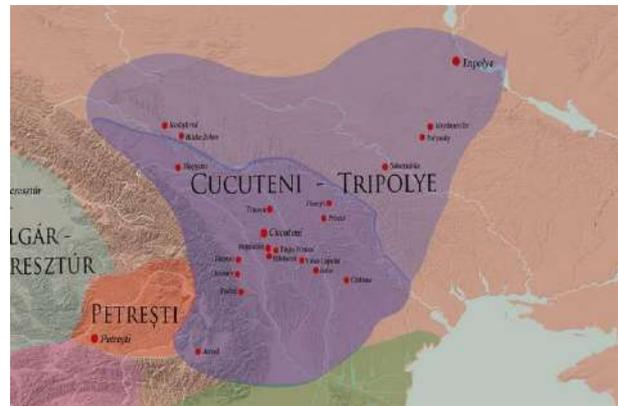
Розкрита на початку ХХ століття під час розкопок в околицях Трипілья (с.Трипілья Обухівського району Київської області) Вікентієм (Честославом) Хвойкою, прадавня культура стала відомою світу під назвою «керамічної культури Кукутені» (Cucuteni)⁶. Довгий час початок Трипільської епохи датувався 6 тис. років до н.е., аж до прочитання архіву Шу-Нун (Кам'яна могила), коли з'ясувалося, що мова йде про 7 тис. років до н.е.⁷.

⁶ Від назви села Кукутень, де фольклористом Теодором Бурадою були вперше виявлені фрагменти кераміки та ціле поселення.

⁷ Уявлення про прадавність трипільської культури сформували дослідження історичної пам'ятки Кам'яна могила, що розташовується на території мелітопольського заповідника. Протягом тисячоліть цей культовий об'єкт виконував роль духовно-релігійного центру. При розкопках було знайдено 62 печери та 160 кам'яних табличок з протошумерськими письменами-пиктограмами. На одній із плит шумеролог А.Кифішин, знайшов накреслений великими (до одного метра висотою) знаками напис: «Шу-Нун» (з шум. «рука цариці» («Закон Володарки»). Дешифрування календаря Кам'яної Могили, що налічує понад 14 тис. років, з'ясувало, що протошумерські пиктограми: «зерно, ячмінь, плуг, колесо», вперше з'явилися на Кам'яній Могилі, в Подунав'ї та Придністров'ї в V-IV тис. до н. е. А Кам'яна Могила – це древній архів, який дозволив пролити нове світло на історію цивілізації Шумери (мал.1). Таким чином, гіпотеза сучасної науки про існування єдиної культури, спільної мови у палеолітичного населення Європи від Ла-Маншу до Уральських гір до часу останньо-

го обледеніння (понад 20 тис. років тому) лише підкріплюється. Вперше цю думку висловив археолог С.Зам'ятін, згідно якого, культура верхнього палеоліту населення прильодникової Європи на той час було єдиною групою, що могла скластися лише за умови реального спілкування. Цю археологічну гіпотезу підтверджують антропологи й генетики, згідно яких близько 80% європейців походять від спільних пращурів часів палеоліту. Так, за П.Андерхіллом, близько 24 тис. років тому в Європі склалися три великі спільноти, які жили на території Іспанії, Балкан, України, і чії нащадки переважають зараз на північному сході, в центрі та на сході континенту.

У свою чергу дослідник В.Мойсеєнко зазначає: «Коли генетики зі Стенфорда розшифрували результати вивчення хромосоми «Y» у понад тисячі чоловіків із 25 країн Європи, то виявилось, що предки третини з них колись, а точніше в палеоліті, проживали на території нинішньої України. Результати зазначених досліджень підтверджують і Р.Віллемс (м.Тарту), за даними досліджень якого, зазначений відсоток становить 25-55 %, та Дж.Кемпбелл, який досліджуючи витоки світової міфології, виявив дві основні міфогенетичні зони світо-прильодовикову. Епіцентром другої з цих зон, на його думку, була територія нинішньої України (мал.2), про що описується в роботі «Маски Бога: примітивна міфологія».

Мал.2. Мапа Трипільської цивілізації

Трипільці славилися землеробством, застосовували нові технології господарювання, мали високу духовну культуру, унікальну мову та знання. Уявлення про світ народу щедро представлені археологічними знахідками, артефактами «керамічної міфології». Достовірно можна сказати, що трипільська культура⁸ стала однією з найзагадковіших і

го обледеніння (понад 20 тис. років тому) лише підкріплюється.

⁸ Над вивченням Трипільської культури в Україні працювало майже 5 поколінь дослідників (В.Хвойка, В.Щербаківський, Я.Пастернак, О.Кандиба, Т.Пассек,

найпрадавніших культур світу, чії пам'ятки знайдені не тільки на правобережжі України, території Молдови, Румунії. В результаті масштабних досліджень було з'ясовано, що трипільська культура – це складова великого кола давньоземлеробських культур (доба неоліту та мідного віку) як-от: Боян, Дудешть, Каранова, Гумельниця, Хаманджія, Варна-Вінча. Це так звана «цивілізація Старої Європи», час та територія існування якої розповсюджується приблизно від сходу сучасної Італії до Дніпра, і припадає на VI - IV тис. до н.е.⁹ (мал.3).

Phases	Years BC	Stages	Years BC
Pre-Cucuteni I-II	5050 – 4750		
Pre-Cucuteni III	4750 – 4600		
Cucuteni A1	4600 – 4550	Trypillia A	4850/4750 – 4350
Cucuteni A2	4550 – 4170		
Cucuteni A3	4350 – 4150	Trypillia B1	4350 – 4050
Cucuteni A4	4300 – 4150		
Cucuteni AB1 – AB3	4100 – 3800	Trypillia B1-II	4250/4050 – 3850
Cucuteni B	3850 – 3500	Trypillia BII	3950/3850 – 3650
		Trypillia C1	3850/3650 – 3500
Horodigtea-Foltesti	3400/3300 – 3200/3100	Trypillia CII	3500 – 3150/2900
Romania		Ukraine	

Висновок. Трипільська цивілізація стала революційним відкриттям у світовій історії, оскільки своїм існуванням змінювала її традиційну гіпотетичну логіку. Фактом свого відкриття, своєю унікальною потужною духовно-культурною спадщиною культура Трипілля актуалізувала наукову концепцію єдиного походження народів. А аналітика розвитку світових мовних родин, що розкриває природу та походження мов, все більше вказує на прадавність трипільського символічного письма. Тож активні археологічні, лінгвістичні, генетичні дослідження, результати яких довший час спростовувалися радянською колоніальною наукою, сьогодні відкривають нам нові унікальні сторінки нашої історії та культури. Звідси стає все більш зрозумілою цін-

ність нашої генетичної пам'яті, духовної, культурної, ментальної складової українського народу.

1. Бродецька Ю. *Метаморфози сучасної філософії*. Ч.1 Мова буття. Дніпро: ЛІРА, 2023. 248 с.
2. Бродецька Ю. *Метаморфози сучасної філософії*. Ч.1І Порядок буття. Дніпро: ЛІРА, 2024. 288 с.
3. Галич В. Семіотична хора пейзажної деталі в публіцистиці. *Наукові записки Інституту журналістики*. Т.1. К., 2018. С. 33–42.
4. Галицько-Волинський літопис /Пер. Л. Махновця. URL: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm>
5. Древнє святилище Кам'яна могила. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/drevne-svatilise-kamana-mogila64981>
6. Жук-Яремчук Ю. Генезис поняття «простір» та його змістові дефініції. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Вип. 1(2). 2021. С. 114–129.
7. Півторак Г. Україна – це не країна. URL: <http://litopys.org.ua/pivtorak/piv12.htm>
8. Шелухин С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів. Прага, 1936. С. 117–119.
9. Ackrill J. *Anamnesis in the Phaedo*, – Exegesis and Argument. Ed. by E. N. Lee, A. Mourelatos, R. Rorty. Assen. 1973. 177–195.
10. Barclay M. Newman Jr. *Greek-English dictionary of the New Testament*, United Bible Societies. 1971. URL: https://www.logos.com/product/1793/greek-english-dictionary-of-the-new-testament?ff_showPdpAddSubx=true
11. Berger J. *Ways of Seeing*. L.: Penguin Classics. 2008.
12. Cassirer E. *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*. URL: https://monoskop.org/images/1/11/Cassirer_Ernst_An_essay_on_man_An_introduction_1944.pdf;
13. Isar N. *Chorography – A space for choreographic inscription*. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series IV: Philology and Cultural Studies*. Vol. 2(51). 2009. Pp. 263–268.
14. Plessner H. *Levels of Organic Life and the Human: An Introduction to Philosophical Anthropology*. URL: <https://reviews.open.org/2020/12/27/helmuth-plessner-levels-of-organic-life-and-the-human-an-introduction-to-philosophical-anthropology/>
15. Plato. *Timaeus & Critias* (with translation in modern Greek & comments by the Kaktos Literature Group). *Ancient Greek Literature «The Greeks» Series 171, ed. Odysseus Chatzopoulos*. Athens: Kaktos Publications, 1993.
16. Plutarch. *Plutarchi Chaeronensis Moralia*, Vol. 1. Nabu Press, 2010.
17. Shevelov G. *The Name Ukrajina «Ukraine»*. *Shevelov G.Y. Teasers and Appeasers. Essays and Studies on Themes of Slavic Philology*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1971.
18. Wilson W. *The Bible Student Guide to the more Correct Understanding of the English Translation of the Old Testament, by Reference to the Original Hebrew*. L.: Wertheim and Macintosh, 1850.

References

1. Brodetska Yu. (2023). *Metamorfozy suchasnoi filosofii [Metamorphoses of Modern Philosophy]*. Part I. The Language of Being. Dnipro: LIRA. 248 p. (in Ukrainian).

В.Даниленко, М.Шмаглій, М.Відейко). Численні археологічні колекції виставлені в музеях, університетах, дослідницьких інститутах, приватних колекціях, зібрані у Національному музеї історії України та Археологічному музеї Інституту археології НАНУ.

⁹ З огляду на це, сенсаційним науковим фактом виявляється неймовірна схожість Трипільської кераміки з китайською керамікою Яншао (Yang-Shao)! Китайські дослідники, які неодноразово знаходили мумії білих людей в Таримському басейні, провели експертизу мумій і довели, що їх ДНК родом з Північного Причорномор'я! Усе це свідчить про факт безпосередніх міграційних процесів індоєвропейців у бік Тибету, Персії (Ірану), Китаю.

Не менш унікальною є схожість трипільської кераміки з керамікою культури Моголльон та Хокохан в Латинській Америці (Anasazi-Mogollon, Hohokam) та Бань-Шань культура в Тайланді (Ban-Chiang), що занесені в світову спадщину ЮНЕСКО (див., наприклад: «Індоєвропейська (арійська) цивілізація в Латинській Америці (фото)» <https://spadok.org.ua/ariyi/ukra-nska-tsyvilizatsiya-v-latynskiy-amerytsi>, «Арійські загадки і таємниці інків» <https://spadok.org.ua/ariyi/ariyski-zagadky-i-ta-mnytsi-inkiv>)

2. Brodetska Yu. (2024). *Metamorfozy suchasnoi filosofii* [Metamorphoses of Modern Philosophy]. *Part II. The Order of Being*. Dnipro: LIRA. 288 p. (in Ukrainian).
3. Halych V. (2018). *Semiotychna khora peizazhnoi detali v publitsystytsi* [Semiotic chorus of landscape detail in journalism]. *Scientific notes of the Institute of Journalism*. Vol. 1. Pp. 33–42. (in Ukrainian).
4. *Halytsko-Volynskiy litopys* [Galician-Volyn Chronicle] /Trans. by L. Makhnovts. URL: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm> (in Ukrainian).
5. *Drevnie sviatylshche Kam`iana mohyla* [Ancient sanctuary Stone grave]. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/drevne-svatilese-kamana-mogila64981> (in Ukrainian).
6. Zhuk-Yaremchuk Y. (2021). *Henezys poniattia «prostir» ta yoho zmistovi definititsii* [The Genesis of the Concept of «Space» and Its Meaningful Definitions]. *Multiverse. Philosophical Almanac*. Vol. 1(2). Pp. 114–129. (in Ukrainian).
7. Pivtorak G. *Ukraina – tse ne okraina* [Ukraine is not a suburb]. URL: <http://litopys.org.ua/pivtorak/piv12.htm> (in Ukrainian).
8. Shelukhyn S. (1936). *Ukraina – nazva nashoi zemli z naidavnishykh chasiv* [Ukraine – the name of our land from ancient times]. Pp. 117–119. (in Ukrainian).
9. Ackrill J. (1973). *Anamnesis in the Phaedo, – Exegesis and Argument*. Ed. by E. N. Lee, A. Mourelatos, R. Rorty. Assen, 177–195.
10. Barclay M. Newman, Jr. (1971). *Greek-English dictionary of the New Testament*, United Bible Societies. URL: https://www.logos.com/product/1793/greek-english-dictionary-of-the-new-testament?ff_showPdpAddSubx=true
11. Berger J. (2008). *Ways of Seeing*. L.: Penguin Classics.
12. Cassirer E. *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*. URL: https://monoskop.org/images/1/11/Cassirer_Ernst_An_essay_on_man_An_introduction_1944.pdf
13. Isar N. (2009). Chorography – A space for choreographic inscription. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*. Series IV: Philology and Cultural Studies. Vol. 2(51). Pp. 263–268.
14. Plessner H. *Levels of Organic Life and the Human: An Introduction to Philosophical Anthropology*. URL: <https://reviews.ophen.org/2020/12/27/helmuth-plessner-levels-of-organic-life-and-the-human-an-introduction-to-philosophical-anthropology/>
15. Plato. (1993). *Timaeus & Critias* (with translation in modern Greek & comments by the Kaktos Literature Group). *Ancient Greek Literature «The Greeks»*. Series 171, ed. *Odysseus Chatzopoulos*. Athens: Kaktos Publications.
16. Plutarch. (2010). *Plutarchi Chaeronensis Moralia*. Vol. 1. Nabu Press.
17. Shevelov G. (1971). The Name Ukrajina «Ukraine». *Shevelov G. Teasers and Appeasers. Essays and Studies on Themes of Slavic Philology*. München: Wilhelm Fink Verlag.
18. Wilson W. (1850). *The Bible Student Guide to the more Correct Understanding of the English Translation of the Old Testament, by Reference to the Original Hebrew*. L.: Wertheim and Macintosh.

Отримано редакцією журналу/ Received: 15.10.25
Прорецензовано / Revised: 24.10.25
Схвалено до друку / Accepted: 24.10.25